

EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER İLE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ NEDENSELLİK İLİŞKİSİ: OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Yrd. Doç. Dr. Özlem ÖZTÜRK ÇETENAK

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
ozlemcetenak@nevsehir.edu.tr

Mine IŞIK

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
mine_0608@hotmail.com

ÖZET

Ekonomik özgürlükler bireylerin iktisadi faaliyetlerini baskı ve sınırlamalara maruz kalmadan özgürce gerçekleştirebildiği ve mülkiyet haklarının temin edildiği hak ve özgürlükler şeklinde tanımlanabilir. Ekonomik özgürlükler alanında yapılan çalışmalarda genellikle ekonomik özgürlüklerin ekonomik performansa etkileri araştırılmıştır. Bu çalışmada farklı olarak ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisine bakılacaktır. Bir başka ifade ile sadece ekonomik özgürlüklerin büyüme üzerindeki etkisine değil aynı zamanda büyümenin ekonomik özgürlükler üzerindeki etkisi de araştırma kapsamında incelenmiştir. Bu kapsamda araştırmada OECD üyesi olan yüksek gelirli olarak sınıflandırılan 32 ülkenin ekonomik özgürlük endeksini temsil eden on altı endeks ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki 1995-2014 yılları için, panel VAR yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda, tüm ekonomik özgürlük indekslerinin ekonomik büyüme üzerinde etkili, diğer taraftan ekonomik büyüme ise sadece Mali Özgürlükler, Parasal Özgürlükler ve Ticari Özgürlüklerin Granger nedenseli olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Özgürlük, Ekonomik Büyüme, Granger Nedensellik Testi

CAUSAL RELATIONSHIP BETWEEN ECONOMIC FREEDOM AND ECONOMIC GROWTH: AN APPLICATION ON OECD COUNTRIES

ABSTRACT

Economic freedom can be defined as freedom which individuals can perform their economic activities freely without being exposed to the pressures and constraints. In this area studies mostly investigate economic freedom and economic performance relationship. In this study we will investigate causal relationship between

economic growth and economic freedom. In this context, the casual relationship between economic freedom indices and economic growth will be inquired for 32 high-income OECD countries for the 1995 to 2014-time period. The casual relationship between ten sub-economic freedom indices and economic growth tested by using panel VAR methodology. Our findings point out each ten sub economic freedom indices effect economic growth, on the other hand economic growth Granger causes only monetary freedom, trade freedom and fiscal freedom.

Keywords: Economic Freedom, Economic Growth, Granger Causality Test

1. GİRİŞ

Neoklasik iktisat teorisine göre büyümenin anahtarı olarak sermaye birikimi görülmüştür. Yeni büyüme modellerinde ise fiziki sermaye, beşeri sermaye ve bilgi sermayesinin ölçüğe göre artan getiriye sahip olduğu ve yüksek düzeyde sermayeye sahip olan ülkelerin daha hızlı büyüdüğü kabul edilmektedir. Ancak benzer faktör donatımına sahip ülkeler arasındaki büyüme farklılıklarının nedenleri halen iktisatçıların cevabını bulmaya çalıştığı önemli sorulardandır. Son yıllarda ise ülkelerin sahip oldukları toplumsal değişkenlerin de ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu kabul görmektedir. Bu değişkenler içerisinde yolsuzluk oranı, hukukun üstünlüğü, ekonomik özgürlükler, insan hakları gibi birçok gösterge sıralanmaktadır.

Aslında kavramsal düzeyde ekonomik özgürlükler iktisat teorisi için yeni değildir. Kavramın kökeni Adam Smith'in Milletlerin Zenginliği eserine kadar dayanır. İktisatçılar, Adam Smith sonrasında kaynak üretimi, seçimi, ekonomik rekabet, ticaret ve mülkiyet haklarını koruma özgürlüğünün, ekonomik büyümenin bir bileşeni olduğuna inanmışlardır. Bu bağlamda ekonomik özgürlük kavramının varlığı serbest piyasa kurumlarına dayalı özel mülkiyetin korunmasını, bireysel tercihlerin özgürlüğünü ve isteğe bağlı değişimi ifade eder. Neoklasik yaklaşıma göre eğer devlet ekonomi içerisinde ille de var olacaksa görevi ekonomik özgürlükleri tesis etmek olmalıdır.

Ekonomik özgürlüklerin ölçülmesi ile ilgili çalışmalar Heritage Vakfı ve The Wall Street Journal tarafından yapılmıştır. Oluşturulan ekonomik özgürlük endeksi Adam Smith'in tanımlamalarına göre oluşturmuştur. Söz konusu endeksler ülkeler için sürdürülebilir büyüme ve refah seviyelerinin göstergesi olarak da kabul edilmektedir. Her bir bağımsız endekse göre ayrı hesaplama yöntemi mevcuttur. Ortaya çıkan puanın yüksek olması, o ülkenin ekonomik anlamda diğer ülkelere nazaran daha özgür olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Kangallı vd., 2014).

Bu çalışmanın amacı OECD üyesi olan yüksek gelir gurubundan 32 ülke için Ekonomik Özgürlükler ile Ekonomik Büyüme arasında bir nedensellik ilişkisini olup olmadığını ortaya çıkarmaktır.

2. LİTERATÜR

Bilindiği üzere Reel Gayrisafi Yurtiçi Hasılanın bir önceki yıla oranla artışı olarak ifade edilen ekonomik büyüme, temel kaynağını ülkenin mevcut üretim faktörlerinden ve bu faktörlerin verimliliğindeki artıştan aldığı kabul edilmektedir.

Neoklasik teoriye göre çıktıdaki büyüme;

$$Q = A (K^\alpha, L^\beta) \quad (1)$$

şeklinde ifade edilmektedir. Eşitliğe göre büyümenin temel belirleyicileri emek ve sermayedir. A ise verimliliği artıran tüm faktörleri içermektedir. Literatürde bu iki temel unsur dışında büyüme üzerinde etkili olduğu düşünülen çok çeşitli faktörleri temsil etmektedir. Üretim faktörlerinin verimliliğinin artmasına ve bu yolla kaynak dağılımında etkinliğin sağlanmasına yardımcı olan unsurlardan birinin ekonomik özgürlüklerin artması olduğuna dair literatürde çok sayıda çalışmaya rastlamak mümkündür.

Bunlardan Scully ve Slottje (1991) ekonomik özgürlük endeksinin ölçülmesine ilişkin yapmış oldukları çalışmalarında on beş bileşenden oluşan bir endeks oluşturmuşlardır. Bu bileşenler; bilgi edinme, kalıcı yer değiştirme, yurt içi ve dışında seyahat gibi değişkenlerin yanı sıra, sivil haklar endeksi ve ekonomik sistem derecelendirmesi gibi diğer araştırmacılar tarafından geliştirilen bileşenleri de içermektedir. Yaptıkları değerlendirme sonucunda reel gayri safi yurt içi hasılanın ülkenin ekonomik özgürlük düzeyinden pozitif yönde etkilendiğini gözlemlemişlerdir.

De Vanssay ve Spindler (1994) yapmış oldukları çalışmada yüz ülkenin 1985 -1998 dönemi arasını kapsayan ekonomik özgürlük endekslerini kullanarak ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Vanssay ve Spindler iktisadi kaynakların ilk aşamada ekonomik özgürlük ortamının sağlanması için kullanılması durumunda ekonomik büyüme sürecinin daha hızlı gerçekleşeceğini ifade etmişlerdir.

Goldsmith (1995), ekonomik büyüme ile demokrasi ve mülkiyet hakları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yapılan ampirik analizde politik haklar endeksi, mülkiyet hakları endeksi ve ülkenin tarihi boyunca sosyalist bir rejime sahip olup olmadığını temsilen kukla değişkenler kullanılmıştır. Sonuç olarak demokrasiye ve mülkiyet haklarına dikkat eden rejimlerin daha yüksek düzeyde bir büyüme sağladıkları gözlemlenmiştir.

Islam (1996) çalışmasında 23'ü yüksek, 43'ü orta ve 28'i düşük gelirli ülke için ekonomik özgürlüğün, ekonomik büyüme ve kişi başına düşen gelir üzerine etkisi incelenmiştir. Sonuçta ekonomik özgürlük düzeyinin artması durumunda düşük gelirli ülkelerde kişi başına gelirin arttığı gözlemlenmiştir. Ekonomik özgürlüklerin kısıtlanması durumunda yüksek ve orta gelirli ülkelerdeki kişi başına gelir düzeyinde bir değişim olmadığı gözlemlenmiştir. Aynı durumda yüksek gelirli ülkelerdeki büyüme oranı düşerken, orta ve

düşük gelirli ülkelerde ise büyüme oranlarının herhangi bir değişiklik göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Abraham ve Lewis (1998) politik ve ekonomik özgürlüklerin ve insan haklarının büyüme ile ilişkisini incelemiştir. Yapılan incelemenin sonucunda özgürlüklerin ekonomik büyümeyi arttıran önemli belirleyiciler arasında olduğunu ifade etmişlerdir.

Grubel (1998) yayınlamış olduğu çalışmasında ekonomik özgürlüklerin makroekonomik göstergeler üzerindeki etkisini incelemiştir. Alışılmış durumun aksine, ekonomik özgürlük seviyesinin yüksek oluşu ekonomik büyüme, kişi başına gelir düzeyi ve işsizlik düzeyi gibi göstergeler üzerinde yüksek düzeyde bir etkisi olmadığı ancak adil gelir dağılımı üzerine olumlu etkileri olduğunu ifade etmiştir.

Dawson (1998) ekonomik özgürlüklerin sahip olunan toplam kaynak verimliliği üzerinden ekonomik büyümeyi doğrudan ve yatırımlar üzerinden dolaylı yoldan arttırdığını ortaya koymuştur. Dawson bu çalışmasıyla politik ve sivil özgürlüklerin, ekonomik özgürlükleri açıklamada önemli belirleyiciler olduğunu ifade etmiştir.

Sierman ve De Haan (1998) yapmış oldukları çalışmalarında ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. 78 ülkenin 1980 - 1992 dönemine ait verilerinin kullanıldığı çalışmanın sonuçlarına göre ekonomik özgürlüklerin bazı bileşenlerinin ekonomik büyüme üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğu görülürken bazı bileşenlerinin ekonomik büyüme ile ilişkili olmadığı görülmüştür.

Pitlik (2002) 82 ülkenin 1975 - 1995 dönemine ait verilerini kullanarak yaptığı analizde ülkelerin ekonomik özgürlük seviyelerinin aksine ekonomik özgürlük ve politikaların sergilemiş olduğu dalgalanmaların önem arz ettiğini ifade etmiştir. Dalgalanmaların seviyesi yüksek düzeyde ise ekonomik büyüme oranının düşük olacağını, bunun yerine ekonomik özgürlük düzeyi istikrarlı bir artış gösteriyorsa ekonomik büyüme performansının yüksek olacağını vurgulamıştır.

74 ülkenin 1970-1990 dönemine ait verilerini analiz eden Carlsson ve Lundström (2002), birçok çalışmanın aksine ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerinde doğrudan pozitif bir etkisinin olduğunu söylemenin güç olduğunu ifade etmişlerdir.

Ali (2003) yapmış olduğu çalışmasında ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme ve yatırım üzerine olan etkisini incelemiştir. Çalışmada ülkeler arasındaki büyüme farklılıklarının açıklanmasında kurumların rolünün ne düzeyde olduğunu anlamak için kurumsal nitelikte alternatif ölçümler kullanılmıştır. Sonuç olarak aradaki ilişki pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Başkaya ve Manan (2009) Türkiye'nin 1970-2005 dönemi için yaptıkları analizde ekonomik özgürlükler ile ekonomik performans arasında pozitif bir ilişki bulmuşlar ve Türkiye'de ekonomik özgürlük düzeyindeki artışın ekonomik performansı yükselteceği sonucuna ulaşmışlardır.

Heckelman ve Stroup (2000), sermaye akımları, yabancı yatırım, ücret ve fiyat kontrolleri, mülkiyet hakları ve düzenlemeler olarak ele aldığı ekonomik özgürlük bileşenlerinin büyümeyi ilerlettiğini, ancak 1994-1997 döneminde bu bileşenlerin bazılarının zayıf da olsa ters nedensellik ilişkisi gösterdiğini ileri sürmüştür.

İktisatçıların yoğunlaştığı bir diğer konu demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisi olmuştur. Bununla ilgili olarak Barro (1994) 100 ülkenin 1960-90 dönemini kapsayan verileri ile yaptığı analizde, hukuk kurallarının sürdürülmesi, serbest piyasa koşullarının varlığı, hükümet tüketim harcamalarının düşük olması ve nitelikli insan sermayesinin varlığının büyümeyi pozitif etkilediğini ortaya koymuştur. Minier (1998), Tavares ve Wacziarg (2001) gibi araştırmacılar demokrasinin ekonomik büyümeye doğrudan veya dolaylı yoldan katkı sağlayacağını ileri sürmüşlerdir.

Ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmaların yer aldığı literatürde de görüldüğü üzere, iki değişken arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğunu ortaya koyan çalışmaların sayıca fazladır. Dünya Ekonomik Özgürlük Raporu (2004)'na göre, özgür ekonomilerin daha az özgür olanlara kıyasla daha hızlı büyümesinin çeşitli nedenleri vardır. Ekonomik özgürlük rekabeti de beraberinde getirir. Genel olarak, rekabetin de daha yüksek oranlı ekonomik büyümeye neden olduğu söylenebilir. Piyasaya giriş ve çıkışın serbest olduğu bir ortamda faaliyet gösteren firmalar, tüketicilerin isteklerini dikkate almazlarsa rakipleri bu istekleri dikkate alan rakiplerinin gerisinde kalacaktır. İlikçi girişimciler için ekonomilerin liberalizasyon derecesi arttıkça, daha büyük fırsatlar ortaya çıkmaktadır. Bu düşünceler ışığında piyasalar serbestleştikçe dolayısıyla ekonomik özgürlükler arttıkça, yatırımların da daha karlı alanlara kayacağı söylenebilir.

Artan ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeyi de beraberinde getirip getirmediğine odaklanan çalışmaların yanı sıra literatürde, bu iki değişken arasındaki ilişkiyi nedensellik perspektifinde inceleyen az sayıda da olsa çalışma mevcuttur. Granger nedensellik testi yapan sınırlı çalışmalara Farr vd. (1998), Dawson (2003) ve Heckelman (2000) örnek olarak gösterilebilir. Farr vd. (1998) çalışmasında 22 sanayi ve 78 gelişmekte olan ülke, için 1975-90 dönemlerini kapsayan Ekonomik özgürlük ve politik özgürlük arasında Granger nedensellik ilişkisini test etmişler ancak bir ilişki bulamamıştır. Diğer taraftan Dawson (2003) ve Heckelman (2000) çalışmalarında karmaşık sonuçlar elde etmişlerdir. Bu çalışma ile bu konudaki sınırlı literatüre katkı yapılması amaçlanmaktadır.

3. VERİ SETİ, YÖNTEM VE BULGULAR

3.1. Veri seti

Bu çalışmada ekonomik büyüme ile ekonomik özgürlükler arasındaki nedensellik ilişkisini tespit etmek amacıyla The Heritage vakfı tarafından hazırlanan ekonomik özgürlükler endeksleri ile ekonomik büyüme verileri kullanılmıştır. Çalışmada, örneklem olarak OECD üyesi yüksek gelirli ülkelerin 1995-2014 yıllarını kapsayan döneme ait verileri kullanılmıştır. OECD üyesi olan yüksek gelirli 32 ülke; ABD, Avustralya, Avusturya, Almanya, Belçika, Birleşik Krallık, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Güney Kore, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Kanada, Lüksemburg, Macaristan, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, Şili, Yeni Zelanda ve Yunanistan'dan oluşmaktadır. Bu ülkelere ait olan ekonomik özgürlük endeksine ilişkin veriler The Heritage Vakfı'nın (<http://www.heritage.org/index>, Erişim Tarihi: 28.12.2015) internet sitesinden, ekonomik büyüme ile ilgili veriler ise Dünya Bankası internet sitesinden alınmıştır.

Tablo 1: Kullanılan Değişkenler

Değişken Adı	Kısaltma
Ekonomik Özgürlük Değişkenleri:	
Kamu Harcamaları	GS
Ticari Özgürlükler	TF
Mali (Fiscal) Özgürlükler	FISF
Yatırım Özgürlükleri	INVF
Parasal (Monetary) Özgürlükler	MF
Finansal Özgürlükler	FINF
Mülkiyet Hakları	PR
Yolsuzluktan Sakınma	FFC
İş Özgürlüğü	BUSF
İşgücü Özgürlüğü	LF
Büyüme Değişkeni:	
GSMH Büyüme Oranı	GDP

Ekonomik özgürlük endeksi Heritage Vakfı ve The Wall Street Journal tarafından, 1995 yılında Adam Smith tarafından yayınlanmış olan 'Milletlerin Zenginliği' isimli kitapta ifade edilen teoriler doğrultusunda oluşturulmuştur. Oluşturulan endeks, değerlendirmeye alınan ülkeler arasında puanlama ve sıralama sistemine sahiptir.

Değerlendirmeye alınan her bir ülke için belirli kriterler doğrultusunda puanlar atanarak, ülkelerin ekonomik büyüme düzeyleri ölçülmüş, ülkeler belirli bir düzende sıralanmıştır (Kangallı, Uyar,

Buyrukoğlu, 2014). 1995 yılında oluşturulan Ekonomik Özgürlük Endeksi, 2011 yılından itibaren 10 özgürlük değişkeni ile toplamda 183 ülkeyi için hesaplanmaktadır. Çalışmada kullanılan Adam Smith'in teorilerine dayandırılarak oluşturulan 10 ekonomik özgürlük değişkeni ile büyüme değişkeni yukarıdaki tabloda açıklanmıştır.

3.2.Yöntem

Çalışmada kullanılan yöntem panel VAR analizidir. Sims (1980) tarafından geliştirilen ve modelde ki tüm değişkenleri içsel olarak kabul eden VAR modelleri (Vector Autoregression Model) Granger nedensellik testi modelini (Granger, 1969) temel alır. Vektör Otoregresif modeller üzerinde çalışılan her bir değişkenin, modeldeki tüm değişkenlerin cari ve geçmiş değerleri üzerine regresyonundan oluşmakta ve bu sayede seçilen serilerin birbirleriyle olan ilişkilerinin analiz edilmesini sağlamaktadır. Zaman serisi ekonometrisi kapsamında yer alan VAR modelleri Love, Zicchino (2006) tarafından Yatay ve Dikey kesitleri kapsayacak şekilde Panel formatına getirilmiştir.

Panel VAR hem zaman serisi hem de yatay kesit özellikler barındırır. Zaman serisi ekonometrisine göre; geçmiş dönemlerde serinin izlediği yolun gelecek dönemlerde de tekrarlanarak devam edeceği varsayımı ile geçmiş açıklanmaya ve gelecek tahmin edilmeye çalışılır. Bu yüzden modelde kullanılan serilerin durağanlığı önemlidir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada durağanlık (Stationarity) için veri setinin dengeli panel olmaması nedeniyle sadece Im-Pesaran-Shin panel birim kök testi yapılacaktır. Daha sonra gecikme sayısının belirlenmesi gerekir. Bu amaç için Abrigo ve Love (2015) tarafından stata için geliştirilen programlardan yararlanılacaktır. Gecikme sayısı belirlendikten sonra önce Panel VAR Modeli tahmin edilecek, daha sonra modelde yer alan değişkenler arasındaki nedenselliğin yönünü belirlemek için, Granger Nedensellik Testi (Granger Causality Test) yapılacaktır.

Çalışmada test edilecek geleneksel VAR sistemine uyarlanmış, panel VAR için oluşturulan modeller aşağıdaki gibidir:

$$Z_{it} = \Gamma_0 + \Gamma_1 Z_{it-1} + f_i + e_{it}$$

Z_{it} her bir ülke için t zamanında 2 değişkenden oluşan vektör, f_i ülkeye özgü zamanla değişmeyen gözlenemeyen etkileri gösteren değişken, e_{it} bağımsız ve özdeşçe dağılmış hata terimini göstermektedir. İki değişkenden oluşan Z vektörü i ülkesinin t dönemine ait kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılasında yaşanan artıştan ve ekonomik özgürlük endekslerinden birinden oluşmaktadır. Bu çalışma kapsamında sırasıyla 10 ekonomik özgürlük endeksi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki panel VAR yönetimi ile test edilmiştir.

Abrigo ve Love'ın (2015) panel VAR modülü sistem GMM yaklaşımına dayanmaktadır. Sistem GMM yaklaşımında gecikmeli değişkenler araç değişken olarak kullanıldığından fark GMM ve düzey GMM yöntemlerine göre daha güçlü bir alternatiftir (Love ve Zicchino, 2006).

3.3.Ampirik Bulgular

Ekonomik özgürlük endeksleri ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisinin incelendiği bu çalışmada panel VAR yaklaşımından yararlanılarak söz konusu ilişki 32 gelişmiş OECD ülkesi için test edilmiştir. Çalışmada veri setinin dengeli panel olmaması nedeniyle tüm değişkenler için yapılan Im-Pesaran-Shin panel birim kök testi sonucunda eşiklenlerin durağan olduğu tespit edilmiştir. Tahmin sonuçları çalışmanın sonunda yer alan Ek Tablo 5'te verilmiştir. Kullanılan değişkenlere ait ortalama, gözlem sayısı, standart sapma, medyan gibi tanımlayıcı istatistiklere ilişkin bilgiler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Gözlem	Ortalama	Medyan	St. Sapma
GDP	638	2,59	2,7	3,04
PR	630	79	90	13,4
FFC	630	71,7	75	18
FISF	630	59,3	61	13,1
GS	630	39,7	39,3	20
BF	630	79,6	80,8	9,9
LF	321	65,5	64,9	16,7
MF	630	81,2	82,1	7,3
TF	630	80,9	81,4	6,1
INVF	630	72,4	70	11,8
FINF	630	69,3	70	15

Değişkenlerinin her birinin durağan olmasının tespitinden sonra model seçimi için testler yapılmıştır. En küçük Akaike, Bayesian ve Hannan-Quinn bilgi kriterlerine göre tüm modeller için gecikme sayıları tespit edilmiş ve bu gecikme sayılarına uygun olarak panel VAR modelleri tahmin edilmiştir. Daha sonra panel VAR Granger nedensellik testleri yapılmıştır. Tahmin edilen panel VAR modellerinin sonuçları Ek Tablo1, Ek Tablo 2, Ek Tablo 3 ve Ek Tablo 4'te yer almaktadır. GMM temelli panel VAR tahminlerinde araç değişkenlerin geçerliliğinin belirlenmesinde kullanılan Hansen J istatistikleri de söz konusu tablolarda yer almaktadır. Aşağıda yer alan Tablo 3'te ise nedensellik testlerinin sonuçları özetlenmiştir.

Tablo 3: Panel Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Test Edilen Hipotez	Ki-Kare
Mülkiyet Hakları (PR) ekonomik büyümenin Granger nedenselidir	8.091***
Ekonomik büyüme Mülkiyet Haklarının (PR) Granger nedenselidir	0.592
Yolsuzluktan Sakınma (FFC) ekonomik büyümenin Granger nedenselidir	7.243***
Ekonomik büyüme Yolsuzluktan Sakınmanın (FFC) Granger nedenselidir	0.012
Mali (Fiscal) Özgürlükler (FISF) ekonomik büyümenin Granger nedenselidir	4.289**
Ekonomik büyüme Mali Özgürlüklerin (FISF) Granger nedenselidir	3.424*
Kamu Harcamaları (GS) ekonomik büyümenin Granger nedenselidir	8.272***
Ekonomik büyüme Kamu Harcamalarının (GS) Granger nedenselidir	1.069
İş Özgürlüğü (BF) ekonomik büyümenin Granger nedenselidir	4.640**
Ekonomik büyüme İş Özgürlüğünün (BF) Granger nedenselidir	0.097
İşgücü Özgürlüğü (LF) ekonomik büyümenin Granger nedenselidir	10.549***
Ekonomik büyüme İşgücü Özgürlüğünün (LF) Granger nedenselidir	23.200***
Parasal (Monetary) Özgürlükler (MF) ekonomik büyümenin Granger nedenselidir	3.218*
Ekonomik büyüme Parasal Özgürlüklerin (MF) Granger nedenselidir	13.401***
Ticari Özgürlükler (TF) ekonomik büyümenin Granger nedenselidir	14.728***
Ekonomik büyüme Ticari Özgürlüklerin (TF) Granger nedenselidir	0.597
Yatırım Özgürlüğü (INVF) ekonomik büyümenin Granger nedenselidir	11.018***
Ekonomik büyüme Yatırım Özgürlüğünün (INVF) Granger nedenselidir	0.590
Finansal Özgürlükler (FINF) ekonomik büyümenin Granger nedenselidir	3.899**
Ekonomik büyüme Finansal Özgürlüklerin (FINF) Granger nedenselidir	1.875

NOT: *, **, *** sırasıyla %10, %5, %1 ödem düzeyinde anlamlı

Tablodan da görüleceği üzere 10 ekonomik özgürlük değişkeni için yapılan bu testlerde her bir ekonomik özgürlük değişkeni (indeksi) ekonomik büyümenin Granger nedenseli çıkmıştır.

Ancak bu ekonomik özgürlük endekslerinden İş Özgürlüğü (BF), İşgücü Özgürlüğü (LF), Ticari Özgürlükler (TF) ve Yatırım Özgürlüğü (INVF) ile ekonomik büyüme arasında negatif ilişki gözlemlenmiştir. Bir başka ifade ile t-1 döneminde bu endekslerde yaşanan bir artışı t döneminde ekonomide daralma takip etmiştir. Diğer taraftan Mali Özgürlükler (FISF),

Parasal (Monetary) Özgürlükler (MF) ve Ticari Özgürlükler (TF) ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki karşılıklıdır. Bu özgürlük endeksleri ekonomik büyümenin Granger nedenseli iken, ekonomik büyüme de bu endekslerin Granger nedenselidir.

4. SONUÇ

Çalışmadan elde edilen bulgular yüksek gelirli 32 OECD ülkesi için ekonomik özgürlüklerde yaşanan değişimler ile ekonomik büyüme arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Buna göre her bir ekonomik özgürlük endeksi ekonomik büyümeyi etkilemektedir. Ancak bu ekonomik özgürlük endekslerinden İş Özgürlüğü (BF), İşgücü Özgürlüğü (LF), Ticari Özgürlükler (TF) ve Yatırım Özgürlüğü (INVF) ile ekonomik büyüme arasında negatif ilişki gözlemlenmiştir. Böyle bir ilişkinin nedeni küçülme öncesinde pro-aktif olarak alınan önlemler olabilir. Diğer taraftan Mali Özgürlükler (FISF), Parasal Özgürlükler (MF) ve Ticari Özgürlükler (TF) ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki karşılıklıdır. Bu özgürlük endeksleri ekonomik büyümenin Granger nedenseli iken, ekonomik büyüme de bu endekslerin Granger nedenselidir. Diğer özgürlük endeksleri için bu tür karşılıklı bir ilişkinin varlığından bahsetmek mümkün değildir. Buradan hareketle Mali Özgürlükler, Parasal Özgürlükler ve Ticari Özgürlüklerde yaşanan artışın ülke refahını artırdığı, refahta yaşanan bu artışın ise sonraki dönemde yine söz konusu ekonomik özgürlüklerde artışa neden olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Abraham, B. A., & Lewis, K. A. (1998). Cultural and Institutional Determinants of Economic Growth: A Cross Section Analysis. *Public Choice*, 83, 276-284.
- Abrigo, M. R., & Love, I. (2015). Estimation of panel vector autoregression in Stata: A package of programs. *manuscript, Febr 2015 available on <http://paneldataconference2015.ceu.hu/Program/Michael-Abrigo.pdf>*.
- Akbulut, H., & Güran, M. C. (2015). Gelişmekte Olan Ülkelerde Kamu Transfer Harcamaları Ve Büyüme İlişkisi: Dinamik Panel Veri Yöntemi İle Uzun Dönem Analizi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33(1), 1-18.
- Akıncı, M. (2013). *Ekonomik Özgürlükler İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Gelişmiş, Gelişmekte Olan Ve Azgelişmiş Ülkeler Üzerine Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Ali, A. M. (2003). Institutional Differences of Sources of Growth Differences. *American Economic Journal*, 31, 348-362.
- Barro, R.J. (1994). Democracy and Growth. *NBER Working Paper*, No. 4909, NBER.

- Carlsson, F., & Susanna, L. (2002). Economic Freedom and Growth: Decomposing The Effect. *Public Choice*, 112, 335-344.
- Cole, J.H. (2003). The Contribution of Economic Freedom To World Economic Growth. *The Cato Journal*, 23, 189-198.
- Dawson, J. W. (1998). Institutions, Investment and Growth: New Cross-Country and Panel Data Evidence. *Economic Inquiry*, 36, 603-319.
- De Haan, J., & Sierman, L. J. (1998). Further Evidence on the Relationship Between Economic Freedom and Economic Growth. *Public Choice*, 95, 363-380.
- De Vanssay, X., & Spindler, Z. A. (1994). Freedom and Growth: Do Constitutions Matter?. *Public Choice*, 78(3-4), 359-372.
- Dökmen, G. (2012). Yolsuzlukların Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi: Dinamik Panel Veri Analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13(1), 41-51.
- Fraser Institute, <http://www.fraserinstitute.ca>
- Goldsmith, A.A. (1995). Democracy, Property Rights and Economic Growth. *Journal of Development Studies*, 32, 157-174.
- Grubel, H. G. (1998). Economic Freedom and Human Welfare: Some Empirical Findings. *Cato Journal*, 18(2), 287-304.
- Harper, D. (1998). Institutional Conditions for Entrepreneurship. *Advances in Austrian Economics*, 5, 241-275.
- Heckelman J.C., Stroup M.D. (2000). Which Economic Freedoms Contribute to Growth?. *Kyklos*, 53, 527- 544.
- Holcombe, R. (1998). Entrepreneurship and Economic Growth. *Quarterly Journal of Austrian Economics*, 1(2), 45-62.
- Holmes, K., Johnson, B. T., ve Kirckpatrick, M. (1998). *1997 Index of Economic Freedom*, Heritage Foundation
- Islam, S. (1996). Economic Freedom, per capita Income and Economic Growth. *Applied Economics Letters*, 3, 595-597.
- Kangalli, S. G., Uyar, U., & Buyrukoğlu, S. (2014). OECD Ülkelerinde Ekonomik Özgürlük: Bir Kümeleme Analizi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(3), 95-109.
- Madan, A. (2002). The Relationship Between Economic Freedom and Socio-Economic Development. *Honors Projects Working Paper*, 37, 1-47.
- Manan, Ö., & Beşkaya, A. (2009). Ekonomik Özgürlükler Ve Demokrasi İle Ekonomik Performans Arasındaki İlişkinin Zaman Serileri İle Analizi: Türkiye Örneği. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 47-76.
- McMahon, F. (2006) Road to Growth. How Lagging Economies Become Prosperous. Halifax, N.S. : Atlantic Institute for Market Studies.
- Minier, J. A. (1998). Democracy and growth: Alternative approaches. *Journal of Economic Growth*, 3(3), 241 – 266.
- Narvaez, R.C. (2004). The Composition of Public Expenditure and Economic Growth Inflow and Middle-Income Countries. *OIDA International Journal of Sustainable Development*, 5(6), 39-50.

- Noyan, Y. İ., Sandalcılar, A. R., & Demirkoparan, F. (2011). Özgürlükler ve Ekonomik Kalkınma: Latin Amerika ve Türkiye. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı, 431-444.
- Pitlik, H. (2002). The Path of Liberalization and Economic Growth. *Kyklos*, 55: 57-80.
- Santhirasegaram, S. (2007). The Impact of Democratic and Economic Freedom on Economic Growth in Developing Countries: Pooled Cross Country Data Evidence. *Journal of Applied Sciences*, 7(11), 1484- 1489.
- Scully, G. W., & Slottje, D. J. (1991). Ranking Economic Liberty Across Countries. *Public Choice*, 69, 121-152.
- Sturm, J. E., & J., De Haan. (2001). How Robust is the Relationship Between Economic Freedom and Economic Growth? . *Applied Economics*, 33(7), 839-844.
- Sturm, J. E., Leertouwer, E., & Haan, J. (2002). Which Economic Freedoms Contribute to Growth? A Comment. *Kyklos*, 55(3), 403-416.
- The Heritage Foundation, 2015 Index of Economic Freedom, All Index Data, <http://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year>, (28.12.2015).
- Tunçsiper, B., & Biçen, Ö. F. (2014). Ekonomik Özgürlükler Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Panel Regresyon Yöntemiyle İncelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(2), 25- 45.
- Tavares, J., Wacziarg, R. (2001). How Democracy Affects Growth. *European Economic Review*, 45, 1341-1378
- Turan, S. (2006). *2006 Ekonomik Özgürlük Endeksi ve Türkiye'nin Sıralamadaki Durumu*. Konya Ticaret Odası- Etüt-Araştırma Servisi, Araştırma Raporu. (Rapor No. 2006-42/65)
- World Bank (2015). *World Development Indicator (WDI-GDF)*. <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>, (28.12.2015).
- Yenipazarlı, A. (2009). *Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Zaman Serisi Analizi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Aydın.
- Yıldırım, S. (2009). Aghion-Howitt Büyüme Modeli Çerçevesinde Ekonomik Özgürlük Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Panel Veri Analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 259-26

EK Tablo 1

Panel VAR Sonuçları:			
	GDP	PR	
GDP _{t-1}	0.4915 (0.000)	-0.0579 (0.442)	
PR _{t-1}	0.4019 (0.004)	1.106 (0.000)	
Hansen J	17.234 (0.141)		
Panel Granger Nedensellik Sonuçları:		Ki Kare	p Değeri
<i>PR ekonomik büyümenin Granger nedenselidir</i>		8.091	(0.004)
<i>Ekonomik büyüme PR'nin Granger nedenselidir</i>		0.592	(0.442)
Panel VAR Sonuçları :			
	GDP	FFC	
GDP _{t-1}	.6005 (0.000)	.0113 (0.914)	
FFC _{t-1}	.1911 (0.007)	.6360 (0.000)	
Hansen J	3.642 (0.457)		
Panel Granger Nedensellik Sonuçları:		Ki Kare	p Değeri
<i>FFC ekonomik büyümenin Granger nedenselidir</i>		7.243	(0.007)
<i>Ekonomik büyüme FFC'nin Granger nedenselidir</i>		0.012	(0.914)
Panel VAR Sonuçları:			
	GDP	FISF	
GDP _{t-1}	.3219 (0.007)	0.1716 (0.064)	
FISF _{t-1}	0.1577 (0.038)	1.040 (0.000)	
Hansen J	8.155 (0.086)		
Panel Granger Nedensellik Sonuçları:		Ki Kare	p Değeri
<i>FISF ekonomik büyümenin Granger nedenselidir</i>		4.289	(0.038)
<i>Ekonomik büyüme FISF'nin Granger nedenselidir</i>		3.424	(0.064)
<i>Not: Panel VAR sonuçlarında hücre içerisinde üstte yer alan değer tahmin edilen katsayıyı, altta ve parantez içerisinde yer alan değer ise p değerini göstermektedir.</i>			

EK Tablo 2

Panel VAR Sonuçları:		
	GDP	GS
GDP _{t-1}	.6189 (0.000)	.1498 (0.301)
GS _{t-1}	.0964 (0.004)	.7626 (0.000)
Hansen J	9.967 (0.041)	
Panel Granger Nedensellik Sonuçları:		Ki Kare
GS ekonomik büyümenin Granger nedenselidir		8.272
Ekonomik büyüme GS'nin Granger nedenselidir		1.069
		p Değeri
		(0.004)
		(0.301)
Panel VAR Sonuçları:		
	GDP	BF
GDP _{t-1}	.3936 (0.000)	-.0617 (0.755)
BF _{t-1}	-0.2405 (0.031)	.9647 (0.000)
Hansen J	8.9069 (0.063)	
Panel Granger Nedensellik Sonuçları:		Ki Kare
BF ekonomik büyümenin Granger nedenselidir		4.640
Ekonomik büyüme BF'nin Granger nedenselidir		0.097
		p Değeri
		(0.031)
		(0.755)
Panel VAR Sonuçları:		
	GDP	LF
GDP _{t-1}	.4205 (0.023)	.7741 (0.000)
LF _{t-1}	-.7249 (0.001)	.5638164 (0.005)
Hansen J	7.0464 (0.133)	
Panel Granger Nedensellik Sonuçları:		Ki Kare
LF ekonomik büyümenin Granger nedenselidir		10.549
Ekonomik büyüme LF'nin Granger nedenselidir		23.200
		p Değeri
		(0.001)
		(0.000)
<i>Not: Panel VAR sonuçlarında hücre içerisinde üstte yer alan değer tahmin edilen katsayıyı, altta ve parantez içerisinde yer alan değer ise p değerini göstermektedir.</i>		

EK Tablo 3

Panel VAR Sonuçları:		
	GDP	MF
GDP _{t-1}	.5566 (0.000)	.1999 (0.000)
MF _{t-1}	.1463 (0.073)	.9327 (0.000)
Hansen J	12.62 (0.013)	
Panel Granger Nedensellik Sonuçları:		Ki Kare
<i>MF ekonomik büyümenin Granger nedenselidir</i>		3.218
<i>Ekonomik büyüme MF'nin Granger nedenselidir</i>		13.401
		p Değeri
		(0.073)
		(0.000)
Panel VAR Sonuçları:		
	GDP	TF
GDP _{t-1}	.3040 (0.000)	.0535 (0.440)
TF _{t-1}	-.1679 (0.000)	.9423 (0.000)
Hansen J	9.1805 (0.057)	
Panel Granger Nedensellik Sonuçları:		Ki Kare
<i>TF ekonomik büyümenin Granger nedenselidir</i>		14.728
<i>Ekonomik büyüme TF'nin Granger nedenselidir</i>		0.597
		p Değeri
		(0.000)
		(0.440)
Panel VAR Sonuçları:		
	GDP	INV
GDP _{t-1}	.3473 (0.000)	-.0749 (0.443)
INV _{t-1}	-.1779 (0.001)	.9553 (0.000)
Hansen J	7.8497 (0.097)	
Panel Granger Nedensellik Sonuçları:		Ki Kare
<i>INV ekonomik büyümenin Granger nedenselidir</i>		11.018
<i>Ekonomik büyüme INV'nin Granger nedenselidir</i>		0.590
		p Değeri
		(0.001)
		(0.443)
<i>Not: Panel VAR sonuçlarında hücre içerisinde üstte yer alan değer tahmin edilen katsayıyı, altta ve parantez içerisinde yer alan değer ise p değerini göstermektedir.</i>		

EK Tablo 4

Panel VAR Sonuçları:		
	GDP	FINF
GDP _{t-1}	.8096 (0.000)	-.2271 (0.171)
FINF _{t-1}	.3050 (0.048)	.6078 (0.000)
Hansen J	2.9161 (0.572)	
Panel Granger Nedensellik Sonuçları:		
	Ki Kare	p Değeri
<i>FINF ekonomik büyümenin Granger nedenselidir</i>	3.899	(0.048)
<i>Ekonomik büyüme FINF'nin Granger nedenselidir</i>	1.875	(0.171)

Not: Panel VAR sonuçlarında hücre içerisinde üstte yer alan değer tahmin edilen katsayıyı, altta ve parantez içerisinde yer alan değer ise p değerini göstermektedir.

Ek Tablo 5: Im-Pesaran-Shin Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	Z-t-tilde-bar	P Değeri
Kamu Harcamaları (GS)	-5.0933	0.0000
Ticari Özgürlükler (TF)	-8.1242	0.0000
Mali (Fiscal) Özgürlükler (FISF)	-4.4320	0.0000
Yatırım Özgürlükleri (IFI)	-3.3260	0.0004
Parasal (Monetary) Özgürlükler (MF)	-6.0356	0.0000
Finansal Özgürlükler (FINF)	-3.9476	0.0000
Mülkiyet Hakları (PR)	-4.7151	0.0000
Yolsuzluktan Sakınma (FFC)	-7.0718	0.0000
İş Özgürlüğü (BUSF)	-5.9796	0.0000
İşgücü Özgürlüğü (LF)	-3.9256	0.0000
GSMH Büyüme Oranı (GDP)	-8.4998	0.0000

Ho: Tüm Paneller Birim Kök İçerir
Ha: Bazı Paneller Durağandır